

foundations of Polish extracurricular education and their use in the reform of the education system]. Naukovi zapysky. Seria: Pedagogichni nauky. Vypusk 97. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. S. 264-268. [in Ukrainian]

10. Brzozowski, M., Papla, S. (1963). Zajęcia pozaszkolne [Extracurricular classes]. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa. [in Poland]

11. Okoń, W. (1998). Nowy słownik pedagogiczny [New pedagogical dictionary], „Żak”, Warszawa. [in Poland]

12. Rabczańska, Dorota (red.). (2003). Ciągłość i zmiana w obszarze profilaktyki społecznej i resocjalizacji [Continuity and change in the area of social prevention and social rehabilitation], „Impuls”, Kraków. s. 91. [in Poland]

13. Węgrzynowicz, J. (1971). Zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne [Extracurricular and extracurricular activities], Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa. [in Poland]

14. Wroczyński, R. (1976). Pedagogika społeczna [Social pedagogy], PWN, Warszawa. [in Poland]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЧЕНКО Наталія – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді в Україні та у зарубіжних країнах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Nataliia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Special Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interest: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the Ukraine and West European countries.

Стаття надійшла до редакції 24.02.2025 р.

Стаття прийнята до друку 11.03.2025 р.

УДК 378:37.011.3-051:78.087.68

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-61-66

ТКАЧЕНКО Тетяна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри сольного співу та оперної підготовки
Харківського національного університету
мистецтв імені І. П. Котляревського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>
e-mail: tv67@ukr.net

ШУМСЬКА Ольга –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фортепіано
Харківської гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5422-8663>
email: oll123@ukr.net

АРТИСТИЗМ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

У статті обґрунтовано, що артистизм є невід'ємною складовою педагогічної майстерності педагога-музиканта, що суттєво впливає на рівень його професіоналізму. Розкрито сутність понять «педагогічна майстерність» та «артистизм педагога-музиканта». Показано, що артистичний компонент виступає не лише найважливішою якісною характеристикою музично-виконавської діяльності, а й пронизує всі аспекти мистецько-педагогічної творчості. Доведено, що педагогічна майстерність та артистизм тісно взаємопов'язані між собою і є категоріями одного порядку. Артистизм педагога-музиканта ми розуміємо як особливу професійну якість його особистості, специфічну здатність, яка поєднує в собі емоційно-експресивні, художньо-інтелектуальні та художньо-операційні сторони його професійної діяльності і призводить до злиття та співіснування «артиста» і «педагога» в одній особі. Розглянуто подібність артистичної і педагогічної діяльності за змістовною і за інструментальною (психофізіологічною природою особистості як інструменту впливу) ознаками, а також за наявністю загальних процесуальних характеристик. Окремлено і схарактеризовано конкретні здібності, необхідні для успішного здійснення музичної професійно-педагогічної діяльності. Виявлено, що структуру артистизму педагога-музиканта складають взаємозалежні і взаємопов'язані між собою психофізичні компоненти, зокрема: психічні процеси (уява, увага, афективна пам'ять, вольові прояви тощо) і фізичні дані (голос, дикція, міміка, пантоміміка). Схарактеризовано кожний з означених компонентів. Доведено, що цілеспрямоване формування артистизму особистості майбутнього педагога-музиканта має стати одним з провідних напрямів фахової підготовки педагога-музиканта, а тому потребує особливої уваги, адже акторсько-сценічні здібності мають органічно входити до складу спеціальних педагогічних здібностей і стати суттєвим компонентом педагогічної майстерності педагога-музиканта.

Ключові слова: музично-педагогічна освіта, педагоги-музиканти, артистизм, педагогічна майстерність, акторсько-сценічні здібності.

TKACHENKO Tetiana –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of
Solo Singing and Opera Training
Kharkiv I. P. Kotliarevskyi National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>
e-mail: tv67@ukr.net

SHUMSKA Olha –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Piano
Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5422-8663>
email: oll123@ukr.net

ARTISTRY OF THE FUTURE TEACHER-MUSICIAN AS A COMPONENT OF THEIR PEDAGOGICAL MASTERY

In the paper it is substantiated that artistry is an integral part of the teacher-musician's pedagogical mastery, which significantly affects the level of his/her professionalism. The essence of the concepts "pedagogical mastery" and "artistry of the teacher-musician" is disclosed. It is shown that the artistic component is not only the most important qualitative characteristic of musical and performing activities, but also permeates all aspects of artistic and pedagogical creativity. It has been proven that pedagogical mastery and artistry are closely interconnected and are categories of the same nature. We understand the teacher-musician's artistry as a special professional quality of his/her personality, a specific ability that combines the emotional-expressive, artistic-intellectual, and artistic-operational aspects of their professional activity and leads to the merger and coexistence of the "actor" and the "teacher" in one person. The similarity of artistic and pedagogical activities in terms of content and instrumental (psychophysiological nature of the individual as an instrument of influence) features, as well as the presence of common procedural characteristics, is considered. Specific abilities necessary for the successful implementation of musical professional and pedagogical activities are outlined and characterized. It has been detected that the structure of the teacher-musician's artistry consists of interdependent and interconnected psychophysical components, namely mental processes (imagination, attention, affective memory, volitional manifestations, etc.) and physical data (voice, diction, facial expressions, pantomime). Each of the above components is characterized. It has been proven that the purposeful formation of the artistry of the future teacher-musician's personality should become one of the focus areas of teacher-musicians' professional training, and therefore requires special attention, because acting and stage abilities should organically be part of special pedagogical abilities and become an important component of the teacher-musician's pedagogical mastery.

Key words: musical and pedagogical education, music teachers, artistry, pedagogical mastery, acting and stage abilities.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вирішення сучасних проблем вищої освіти неможливе без серйозних змін у системі підготовки вчителя, оскільки саме він є носієм нових педагогічних ідей і провідником їх безпосередньо у життя. Потребує оновлення змісту та переосмислення педагогічних цінностей також і музично-педагогічна освіта, що зумовлює необхідність пошуку нових технологій розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта і найповнішого розкриття його творчого потенціалу.

Важливим напрямом фахової підготовки педагога-музиканта, що сприятиме його успішній самореалізації та ефективному вирішенню професійно-творчих завдань, має стати формування артистизму його особистості та оволодіння ним акторсько-сценічними вміннями, оскільки поставлений голос, добре розвинена мова, природні та невимушені жести є складовою високої педагогічної культури і професійної майстерності педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених професійній підготовці майбутніх учителів, свідчить про те, що артистизм, як педагогічна проблема, перебуває в центрі уваги багатьох сучасних науковців. Так, огляд різних точок зору вчених на сутність поняття «артистизм» подано в роботах І. Мартиненка та С. Попсуй-шапка; всебічно розглянуто означене поняття як елемент педагогічної майстерності (І. Сергєєва) та складова професійної компетентності викладача (О. Третяк); вивчено досвід артистичного виховання особистості у системах освіти західно-європейських країн (Л. Зязюн). Широке коло питань щодо артистичної підготовки здобувачів освіти було і залишається предметом наукових досліджень у музичній педагогіці вищої школи. Зокрема: педагогічний артистизм досліджувався в якості елемента активізації творчих можливостей

майбутнього вчителя музичного мистецтва (Цзюй Жань); як артистичний універсам музиканта-інструменталіста (І. Єргієв), як необхідна складова музично-виконавської компетенції (М. Білецька, Т. Підварко) та особистісна характеристика виконавця-піаніста (В. Гришина, О. Юрчук); як прояв творчого початку майбутнього педагога-музиканта в диригентсько-хоровій діяльності (Т. Багрій, С. Клубкова); розроблено методіку формування виконавського артистизму здобувачів вищої освіти в процесі вокально-фахової підготовки (Ван Чень).

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти артистизму як складової педагогічної майстерності майбутнього педагога-музиканта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музично-педагогічна діяльність передбачає поєднання та взаємодію найрізноманітніших здібностей та вмінь: хормейстерських, музично-виконавських, вокальних, музикознавчих, дослідницьких, акторських, режисерських – і всі вони мають бути підпорядковані педагогічній спрямованості. Відмітною особливістю специфіки професії педагога-музиканта є наявність творчого початку, що проявляється в умінні цікаво, захопливо викладати музичні дисципліни, а також яскраво та образно виконувати музичні твори, тобто педагог має бути і музикантом, і співаком, і актором. При цьому артистичний компонент виступає не лише найважливішою якісною характеристикою музично-виконавської діяльності, але й пронизує всі аспекти мистецько-педагогічної творчості.

На взаємозв'язок театрального і педагогічного мистецтва вказували й видатні вітчизняні педагоги. Так, на думку К. Ушинського, спільним у специфіці як акторської, так і педагогічної професії є те, що вони покликані тим чи іншим чином впливати на душі інших людей [9, с. 592]. А. Макаренко вважав, що не може бути гарним

педагогом чи вихователем людина, яка не володіє акторською технікою. Він був глибоко переконаний, що в майбутньому в педагогічних закладах освіти будуть викладатися і постановка голосу, і сценічний рух, і основи володіння своєю мімікою і пантомімікою, як важливі компоненти педагогічної майстерності вчителя [8, с. 54].

В середньовічній школі майстром називали викладачів «семи вільних мистецтв», серед яких почесне місце посідала музика. В Українському педагогічному словнику підкреслюється, що педагогічна майстерність, як «синтез наукових знань, умінь та навичок методичного мистецтва, загальної культури та особистих якостей вчителя, ґрунтується на високому фаховому рівні педагога» [1, с. 243]. Сучасні науковці розуміють педагогічну майстерність як «високе мистецтво виховання та навчання» [3, с. 38], центральною ланкою якого виступає «унікальність особистості кожного педагога-майстра, яка у сполученні з необхідним комплексом особистісних якостей, діючи на основі психолого-педагогічних закономірностей, пропускаючи їх через власну педагогічну індивідуальність, створює унікальну педагогічну систему» [4, с. 26].

Зважаючи на те, що більшу й невидиму частину майстерності педагога складає «особистісна характеристика, яка не може бути перенесена у досвід інших викладачів, або запозичена ними» [7, с. 100], процес набуття майстерності відбувається саме на особистісному рівні.

Педагогічне мистецтво часто називають театром одного актора, адже педагогічна майстерність та артистизм тісно взаємопов'язані між собою і є категоріями одного порядку. На думку українських учених, майстерність педагога являє собою складне поєднання психічних, педагогічних та акторських якостей особистості, серед яких: «уміння володіти аудиторією, риторикою, ... поставлений голос, ... емпатія, комунікативні навички, доречна жестикуляція» [5, с. 163]. Поєднання цих якостей допомагає у вирішенні безлічі завдань, таких як: ефективність педагогічної взаємодії, створення творчої атмосфери в педагогічному процесі, максимальне розкриття творчого потенціалу всіх його учасників. Саме тому формування артистизму майбутнього педагога, «як показника, що суттєво впливає на рівень педагогічної майстерності та професіоналізму» [6, с. 127], має бути нерозривно пов'язане з формуванням його особистості в цілому.

Артистизм педагога-музиканта ми розуміємо як особливу професійну якість його особистості, специфічну здатність, яка поєднує в собі емоційно-експресивні, художньо-інтелектуальні та художньо-операційні сторони його професійної діяльності і призводить до злиття та співіснування «артиста» і «педагога» в одній особі.

Вважаємо за необхідне розглянути близькість і подібність артистичної і педагогічної діяльності за змістовною і за інструментальною (психологічною природою особистості як інструменту впливу) ознаками, а також за наявністю загальних процесуальних характеристик. Так:

- театральна і педагогічна творчість носить колективний характер, адже процес як акторської, так і педагогічної творчості здійснюється у форматі публічного виступу безпосередньо у присутності групи людей, які є активними співучасниками цього процесу;

- акторське мистецтво передбачає діяльність в умовно пропонованих діях вистави на очах глядачів; те ж саме можна сказати і про діяльність педагога під час уроку;

- і актори, і педагоги через специфіку своєї діяльності роблять об'єкт свого впливу одночасно і об'єктом творчості, поза активної участі якого сам творчий акт неможливий;

- процес театральної і педагогічної творчості завжди динамічний, мінливий, постійно розвивається;

- і акторська, і педагогічна діяльність реалізується в конкретний, відведений для цього час, що вимагає від педагога чи актора оперативного управління своїм психічним станом і творчим самопочуттям.

Важливо також звернути увагу й на те, що і акторській, і педагогічній діяльності притаманні одні й ті самі ознаки, зокрема:

- реалізація соціальної функції виховання;
- специфіка особистого впливу на аудиторію;
- уміння протягом тривалого часу тримати увагу групи людей, постійно оновлюючи настрій аудиторії;

- розвинена уява, як джерело натхнення та образного перевтілення;

- наявність у діяльності інтуїції;

- імпровізаційність;

- необхідність можливостей для власної самостійної та вільної творчості, як основи мистецтва.

На думку І. Зязюна, в оволодінні майстерністю акторського впливу на аудиторію вирішальну роль відіграють природні задатки педагога та його здатність удосконалювати свій талант, що набувається в процесі навчання, виховання та практичної діяльності [5, с. 211].

Зважаючи на те, що творчу діяльність педагога-музиканта не можна розглядати поза творчою природою мистецтва і поза загальнопедагогічною діяльністю, варто окреслити низку здібностей, необхідних для успішного виконання саме музичної професійно-педагогічної діяльності, зокрема:

- здібності, загальні для всіх видів мистецтва: образне мислення, увага, спостережливість, уява, фантазія, образна пам'ять, загальна емоційна сприйнятливості;

- здібності, характерні для галузі театральної режисури: навички саморегуляції, впевненість у собі, навички спілкування; аналітичні, експресивні, організаторські здібності;

- акторські здібності: сценічний темперамент, здатність до сценічного перевтілення і впливу на аудиторію, переконливість.

Як бачимо, вирішення професійно-творчих завдань вимагає від педагога-музиканта не лише досконалого володіння предметом, який він викладає, не тільки володіння педагогікою,

сучасною дидактикою, педагогічною психологією, виконавською майстерністю, але й певною мірою мистецтвом акторської майстерності, артистизмом, який «виявляється у його образному мисленні, відчутті внутрішньої свободи, пошуку нестандартних рішень у розв'язанні художніх проблем» [2, с. 194].

У структурі артистизму педагога-музиканта дослідники виокремлюють такі взаємозалежні та взаємопов'язані між собою психофізичні компоненти: психічні процеси: увага, увага, афективна пам'ять, вольові прояви тощо; фізичні дані: голос, дикція, міміка, пантоміміка.

Виходячи з того, що будь-яка творчість потребує повної духовної і фізичної зосередженості на діяльності, що виконується, та вміння відключатися від інших побічних подразників, і педагогічна, і артистична увага є важливим компонентом цієї діяльності, оскільки дає змогу викликати стійкий стан зосередженості і допомагає спочатку завойовувати, а потім актору керувати увагою глядачів, а педагогу – увагою учнів. Разом з цим увага педагога-музиканта характеризується низкою характерних ознак і властивостей, зокрема: багатооб'єктністю, динамікою, оперативністю; виступає як компонент творчого натхнення і слугує основою організації захоплюючого за змістом та формою педагогічного процесу.

Багато спільного у діяльності педагога та актора має такий елемент системи інтелектуальних властивостей особистості як сприйняття. Для сприйняття творів мистецтва, зокрема музики, необхідний відповідний розвиток нервово-психічної організації особистості, досвід і розвинена увага, яка допомагає людині підніматися над буденною дійсністю і долучатися до духовного досвіду людства. Відмінність уваги від інших психічних процесів полягає в тому, що вона дозволяє людині створити уявлення про образи майбутнього, тоді як пам'ять – лише минулого, а сприйняття – теперішнього.

Уяву слід розглядати як важливий атрибут артистичної і художньо-педагогічної творчості, якому відводяться особливі функції. Уява допомагає уявити цілісний музичний або драматичний твір і модель майбутньої художньої взаємодії з цим твором. Уява стимулює творче самопочуття і приводить його у найбільш доцільну емоційну форму; допомагає у реальних обставинах творчої і педагогічної діяльності здійснювати інтуїтивний пошук необхідних засобів впливу на аудиторію. Разом з цим, необхідно підкреслити, що педагог повинен володіти також і особливим типом уваги – високим рівнем психологічного передбачення – яка відіграє важливу роль у навчально-виховному процесі.

Продуктивність функціонування уваги в музично-педагогічній діяльності значною мірою залежить від ступеня розвитку у майбутнього педагога-музиканта емпатії, тобто здатності до співпереживання, адекватного розуміння рухів душі іншої людини, здатності ототожнювати людину з особистістю іншої, коли подумки вона намагається поставити себе у її становище. Цю здатність можна класифікувати як емоційну

ідентифікацію, як особливий соціально-психологічний феномен, який на всіх етапах педагогічного спілкування забезпечує високу творчу мобільність і продуктивність.

Не менш важливе значення має також здатність актора і педагога-музиканта до рефлексії, тобто «самопостереження» за своїми діями. Потрібно відзначити, що низький рівень емпатії та рефлексії може стати дуже серйозною причиною негативних явищ як в акторській, так і в педагогічній творчості педагога-музиканта, до яких можна віднести формальне, механічне, бездумне й бездушне виконання професійної діяльності.

Важливим підґрунтям, на якому базується педагогічний процес, є емоційна пам'ять. Вона має бути другим талантом актора і педагога. За допомогою емоційної пам'яті людина зберігає у своєму досвіді пережиті чуттєво-емоційні стани. На її основі народжуються уявлення про особливості майбутньої діяльності, здійснюється пошук необхідного для неї творчого самопочуття. Емоційна пам'ять дозволяє виробити і акторові, і педагогу-музиканту своєрідний емоційний тезаурус, тобто набір певних вражень, допомагає йому довго зберігати й у потрібний момент «оживляти» емоційно-чуттєві реакції, що виникають у процесі професійної діяльності.

Одним із найважливіших психофізичних компонентів артистизму педагога-музиканта є вольові прояви. Мистецтво комунікативного впливу багато в чому визначається тим, наскільки наполегливо, цілеспрямовано педагог прагне вирішення поставлених завдань. Воля, як процес цілеспрямованого регулювання своєї поведінки, як готовність долати труднощі, що виникають у діяльності, істотно впливає на якість професійної діяльності педагога-музиканта.

Невід'ємними елементами артистизму майбутнього педагога-музиканта є міміка, пантоміміка, мова.

Як і в акторській професії, міміка у професійній діяльності будь-якого педагога виконує особливу функцію – слугує індикатором емоційних проявів і тонким регулятивним інструментом спілкування. Для педагога-музиканта такий інструмент, як артистизм спілкування особливо необхідний, оскільки багато завдань передбачають невербальні способи їх вирішення: часто на занятті погляд учителя, рухи його обличчя діють сильніше, ніж слово. Вплив міміки значно зростає, якщо вона органічно зливається з пантомімікою, тобто рухами тіла педагога, його жестами і пластикою.

Мовлення педагога під час музично-педагогічної діяльності підпорядковується художньо-естетичним законам музики і обумовлюється нею. Це проявляється у техніці мовлення, його експресивних сторонах, у побудові мовного спілкування. Мова має особливий засіб впливу, який здатний істотно посилити силу емоційного впливу, сприяти або перешкоджати спілкуванню. Саме тому застосування цього інструменту педагогічної комунікації вимагає від педагога

спеціальної роботи з використанням методів театральної педагогіки щодо її вдосконалення.

Емоційний компонент артистизму передбачає розвиток здатності до гострого й активного реагування майбутнього педагога-музиканта на реальну обстановку та будь-які зміни емоційної атмосфери в класі. Ця здатність має також органічно поєднуватися з яскравими експресивними проявами педагога, основою яких є голосові, мимічні, візуальні та моторні процеси. Таким чином, ми можемо говорити про те, що лише взаємодія внутрішніх (емоційних) і зовнішніх (експресивно-виразних) дій та праявів сприяє формуванню у майбутнього педагога-музиканта здатності до створення оптимальної драматургії уроку та створення умов для творчої самореалізації всіх учасників педагогічного процесу.

А. Макаренко говорив, що емоційна складова професійної майстерності педагога проявляється в театралізації тону, рухів, миміки, які потрібні для передачі всієї палітри учительських почуттів. Він закликав цього вчитися і вимагав цього від своїх колег. Для створення радісного, бадьорого настрою педагог має обов'язково вміти трохи грати [8, с. 84].

Звичайно, говорячи про акторську гру педагога, треба підкреслити, що за своєю специфікою вона докорінно відрізняється від гри актора у виставі. На відміну від актора, який «вживається» в інший образ, педагог не перетворюється на нову особистість, а залишається самим собою – з властивими лише йому особистісними якостями і характерними рисами.

Як бачимо, професія педагога надзвичайно складна з погляду акторської майстерності, тому цілеспрямоване формування артистизму особистості майбутнього педагога-музиканта є беззаперечним, а його значущість під час підготовки здобувачів до музично-педагогічної діяльності потребує особливої уваги, адже артистичні та режисерські здібності мають органічно входити до складу спеціальних педагогічних здібностей і мають стати важливим компонентом педагогічної майстерності.

На жаль, в умовах сьогодення у більшості закладів музично-педагогічної освіти цей процес відбувається стихійно. У ЗВО значна увага приділяється професійно-педагогічній і виконавській підготовці майбутніх фахівців, проте питанням розвитку артистизму майбутніх педагогів-музикантів, опанування ними прийомів акторської психотехніки, формування у них акторсько-сценічних умінь не приділяється належної уваги. Сюди ж ми можемо віднести і проблему, власне, психологічної підготовки здобувачів освіти мистецьких спеціальностей до концертного виступу, оволодіння ними прийомами подолання зайвого естрадного хвилювання, яке може стати істотною перешкодою як для продуктивного навчання майбутніх педагогів-музикантів, так і для здійснення повноцінної професійної діяльності.

Головним методологічним принципом у використанні прийомів акторської майстерності у закладах мистецької та музично-педагогічної

освіти має стати опанування закономірностей людської поведінки у специфічних сценічних умовах шкільного уроку, за яких звичайна атмосфера навчального класу поступово перетворюється на особливу атмосферу сценічного майданчика та зали для глядачів. Уміння керувати власними психофізичними процесами, вміння налагодити свій психофізіологічний апарат таким чином, щоб він безперервно спостерігав, сприймав, відбирав, постійно збагачувався враженнями, має стати для майбутнього педагога-музиканта нагальною професійною потребою.

Слушно зазначити, що основи артистизму закладаються ще на стадії професійного становлення педагога-музиканта, але вдосконалюються і досягають по-справжньому високого рівня лише в умовах професійної музично-педагогічної діяльності – через спілкування з музикою та учнівською молоддю. Саме на цьому рівні педагогові вдається не лише досягнути ціннісний сенс духовно-моральної атмосфери, що панує на музичних дисциплінах, але й щоразу наповнювати її новим змістом. Тому артистизм, як важлива професійна якість педагога-музиканта і запорука його успішної самореалізації та ефективності вирішення професійно-творчих завдань, має стати одним із показників рівня загальнопедагогічної та духовної культури педагога, значення якої важко переоцінити.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, єдність музичної та педагогічної сторін у діяльності педагога-музиканта передбачає наявність у нього певних особистісних якостей, що забезпечують ефективність цієї діяльності, серед яких одним з найважливіших можна вважати артистизм, який передбачає інтеграцію і злиття акторських і педагогічних якостей в одній особі. Саме артистизм, як інтегративна професійна якість, є найбільш значущим серед психологічних та діяльнісних особливостей, що визначають творчу особистість сучасного педагога-музиканта. Завдяки сформованим акторсько-сценічним умінням істотно посилюється емоційно-естетичний вплив особистості викладача на учнівську молодь шляхом насичення музично-пізнавальних процесів емоційно забарвленим колоритом, створенням особливої установки на сприйняття музики і спільне її переживання, а також яскраве і творче за характером виконання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні шляхів формування артистизму майбутніх педагогів-музикантів у процесі їх фахової підготовки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
2. Гришина О. Ю., Гришина В. В., Юрчук О. М. Артистизм як особистісна характеристика виконавця-піаніста. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*. 2021. Вип. 1(3). С. 192–197.
3. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Харків: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

4. Миндикану В. М. Педагогічна техніка і майстерність учителя. Кишинів: Штиінца, 1991. 118 с.
5. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. Київ: Вища шк., 1997. 349 с.
6. Сергеева І. І. Артистизм як елемент педагогічної майстерності. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХПІ», 2011. Вип. 28 (32). С. 124–133.
7. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А. В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.
8. Спащина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності: 1991–2008 рр.: до 120-річчя від дня народж.: біобібліогр. покаж. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка; упоряд.: О. І. Іванова, Т. В. Лога. Київ, 2008. Вип. 4. 182 с. – (Серія «Видатні педагоги світу»).
9. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. Кн. 1: навч. посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. 624 с.

REFERENCES

1. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv. [in Ukrainian]
2. Hryshyna, O. Yu., Hryshyna, V. V., Yurchuk, O. M. (2021). *Artystyzm yak osobystisna kharakterystyka vykonavtsia-pianista* [Artistry as a personal characteristic of a pianist-performer]. *Akademichni studii. Seriya «pedahohika»*, Iss. 1(3), 192–197. [in Ukrainian]
3. Kaidalova, L. H., Shchokina, N. B., Vakhrusheva, T. Yu. (2009). *Pedahohichna maisternist vykladacha* [Pedagogical mastery of the teacher]. Kharkiv. [in Ukrainian]
4. Myndykanu, V. M. (1991). *Pedahohichna tekhnika i maisternist uchytelia* [Pedagogical techniques and mastery of the teacher]. Chisinau. [in Ukrainian]
5. Ziazun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F. et al. (1997). *Pedahohichna maisternist* [Pedagogical mastery]. Kuiv. [in Ukrainian]
6. Serhieieva, I. I. (2011). *Artystyzm yak element pedahohichnoi maisternosti* [Artistry as an element of pedagogical mastery]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia*

- natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*: zb. nauk. pr. Kharkiv: NTU «KhPI», Iss. 28 (32), 124–133. [in Ukrainian]
7. Semenova, A. V. (Ed.). (2006). *Slovnnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky* [Dictionary-reference book on professional pedagogy]. Odesa. [in Ukrainian]
8. Ivanova, O. I., Loha, T. V. (2008). *Spadshchyna A. S. Makarenka i pedahohichni priorytety suchasnosti: 1991–2008 rr.: do 120-richchia vid dnia narodzhennia* [Legacy of A. S. Makarenko and pedagogical priorities of the present day: 1991–2008: to the 120th anniversary of his birth]. Iss. 4. Kyiv. (Series “Outstanding Educators of the World”). [in Ukrainian]
9. Sukhomlynska, O. V. (Ed.). (2005). *Ukrainska pedahohika v personaliiakh* [Ukrainian pedagogy in personalities]. Kyiv. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ТКАЧЕНКО Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри сольного співу та оперної підготовки Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Наукові інтереси: виконавська підготовка здобувачів освіти мистецьких спеціальностей.

ШУМСЬКА Ольга – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фортепіано Харківської гуманітарно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: виконавська підготовка здобувачів освіти мистецьких спеціальностей.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

TKACHENKO Tetiana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Solo Singing and Opera Training of Kharkiv I. P. Kotliarevskyi National University.

Scientific interests: performance training of art majors.

SHUMSKA Olha – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Piano of Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy.

Scientific interests: performance training of art majors.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2025 р.

Стаття прийнята до друку 28.02.2025 р.

УДК 37.026.5+37.026.6+37.026.9

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-66-72

УСОВ Валентин –

доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та дизайну Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7855-5370>
e-mail: valentinusov67@gmail.com

STEAM – ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ДИЗАЙН-ОСВІТИ

У даній статті проаналізований стан використання STEAM – Science, Technology, Engineering, Mathematics (тобто Наука, Технології, Інженерія, Математика), а також STEAM (додається ще ART – Мистецтво) – у навчанні дизайну зокрема в Україні. Представлено думку дослідника-засновника STEAM освіти є Georgette Yakman, як традиційні академічні предмети наука, технології, інженерія мистецтва і математика можуть бути вбудовані зокрема у дизайн освіти. Використання інноваційних технологій навчання STEAM, оснований на інтеграції різних наук (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) є актуальною в Україні, як це підкреслюється відповідними наказами МОН України. Проте STEM часто відбувається у відриві від мистецтва, творчості та дизайну. Тому виникла необхідність інтегрування у STEM мистецтво (ART). Одним зі способів інтегрованого пізнання може бути дизайнерська діяльність учнів та студентів. Розглянуто декілька прикладів застосування STEAM у дизайні одягу, дизайні інтер'єру та графічному дизайні. Зроблено великий огляд джерел, що ілюструють застосування знань науки, технологій, інженерних рішень, математики та мистецьких надбань у різних видах дизайну. STEAM-освіта сприяє розвитку критичного мислення, творчості та проблемно-орієнтованого навчання. Інтеграція STEAM-підходу у дизайн-освіту відкриває нові можливості для студентів поєднувати художні навички з науковими та технологічними знаннями. Зроблений огляд засобів